

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Hukuki özet¹

Ocak 2023

***Fedotova ve Diğerleri / Rusya [BD] - 40792/10, 30538/14
ve 43439/14***

Karar 17.1.2023 [BD]

Madde 8

Pozitif yükümlülükler

Eşcinsel çiftler için herhangi bir yasal tanıma ve korumanın olmaması: *ihlal*

Olaylar - Başvuranlar - üç eşcinsel çift - Nüfus Dairesinin yerel birimlerine evlilik bildiriminde bulunmuşlardır. Bildirimleri, ilgili yerel mevzuatın evliliği "bir erkek ve bir kadın arasındaki gönüllü evlilik birliği" olarak tanımladığı ve dolayısıyla eşcinsel çiftleri kapsamadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Başvuranlar bu kararlara itiraz etmişler ancak başarılı olamamışlardır. Mahkeme önünde, ilişkilerini resmi olarak tescil ettirmelerinin mümkün olmadığından ve çiftler olarak içinde bulundukları yasal boşluk nedeniyle herhangi bir yasal korumadan mahrum kaldıklarından ve günlük yaşamlarında önemli zorluklarla karşılaştıklarından şikayetçi olmuşlardır.

13 Temmuz 2021 tarihli bir kararda (bkz. [Hukuki özet](#)), Mahkeme'nin bir Dairesi, oybirliğiyle, davalı Devlet'in eşcinsel ilişkinin resmi olarak tanınmasına yönelik herhangi bir fırsatın bulunmamasını gerekçelendirememesi nedeniyle 8. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir.

22 Kasım 2021 tarihinde, Hükümetin talebi üzerine dava Büyük Daire'ye havale edilmiştir.

Kanun - Madde 8:

1. *Mahkeme'nin davaya bakmaya yetkili olup olmadığı* - Davalı Devlet, 16 Mart 2022 tarihinde Avrupa Konseyi üyeliğini sona erdirmiş ve 16 Eylül 2022 tarihinde de Sözleşme'ye Taraf olmayı bırakmıştır. Mahkeme bu bağlamda Sözleşme'nin 58. maddesine (§§ 2 ve 3 *in fine*) ve ayrıca 22 Mart 2022 tarihinde kabul edilen "*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 58. maddesi ışığında Rusya Federasyonu'nun Avrupa Konseyi üyeliğinin sona ermesinin sonuçlarına ilişkin kararına*" atıfta bulunmuştur. Mevcut davada, başvuranlar tarafından iddia edilen Sözleşme ihlallerine yol açan olaylar 16 Eylül 2022 tarihinden önce gerçekleşmiştir. Başvurular Mahkeme'ye 2010 ve 2014 yıllarında yapıldığından, Mahkeme'nin bu başvuruları ele alma yetkisi bulunmaktadır.

2. *Mağdur statüsü* - Hükümet, başvuranların artık mağdur olmadıklarını, çünkü üç çiftin (*bir çiftin yurtdışında evlendikten sonra*) ayrıldıklarını ileri sürmüştür. Ancak, Mahkeme'ye sunulan belgelerden, ulusal makamların, başvuranlar tarafından iddia edilen ihlalleri açıkça veya özü itibarıyla kabul ettikleri veya bu konuda bir telafi sağladıkları

¹Hukuki özetin Türkçe çevirisi Sosyal Politika Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği tarafından yapılmıştır.

görülmemektedir. Bunun yanı sıra, başvuranların, Rus makamlarının davalarına ilişkin kararlarının ardından yaptıkları yaşam tercihlerinin, mağdur statüleri üzerinde herhangi bir etkisi olamazdı. Gerçekten de başvuranların durumlarındaki olası değişikliklerin, ilişkilerinin Rusya'da tanınmasını ve korunmasını sağlayamamalarının bir sonucu olduğu göz ardı edilemezdi.

3. Madde 8'in Uygulanabilirliği

(a) *Özel hayat* - Eşcinsel çiftlerin tanınması ve korunması için yasal bir rejimin mevcut olmaması, başvuranların hem kişisel hem de sosyal kimliklerini etkilemiştir.

(b) *Aile hayatı* - Rus makamlarına ilk başvurdukları sırada, başvuranlar, tanınmasını ve korunmasını istedikleri istikrarlı ve bağlı ilişkiler kurmuşlardır.

Sonuç: 8. Madde hem "özel hayat" hem de "aile hayatı" yönleriyle uygulanabilir (bkz. ayrıca *Orlandi ve Diğerleri / İtalya*; *Pajić / Hırvatistan*; *Chapin ve Charpentier / Fransa*; ve *Taddeucci ve McCall / İtalya*).

4. Esaslar -

(a) *Eşcinsel çiftlere yasal tanıma ve koruma sağlamak için pozitif bir yükümlülük olup olmadığı* - Mevcut dava, Rus hukukunda eşcinsel çiftler için, bu tanımanın şekli ne olursa olsun, herhangi bir yasal tanıma imkanının bulunmamasıyla ilgilidir. Bu durum, 8. Maddenin, Taraf Devletler için eşcinsel çiftlerin tanınmadan yararlanmasına izin verme yönünde pozitif bir yükümlülük doğurup doğurmadığı konusunu gündeme getirmiştir.

(i) *Mahkeme'nin içtihadının durumu* - 8. Madde, bir Taraf Devletin "belirli bir yasal çerçeve" oluşturarak (*Oliari ve Diğerleri / İtalya* ve *Orlandi ve Diğerleri / İtalya*) eşcinsel çiftler için yasal tanıma ve koruma sağlamasını gerektirdiği, ancak evliliği mümkün kılmadığı şeklinde yorumlanmıştır (*Hämäläinen / Finlandiya* [BD]). Bu durum, 12. maddenin (*Schalk ve Kopf/Avusturya*; *Hämäläinen/Finlandiya* [BD]; *Oliari ve Diğerleri/İtalya*; ve *Orlandi ve Diğerleri/İtalya*) ve 8. maddeyle bağlantılı olarak ele alınan 14. maddenin (*Schalk ve Kopf/Avusturya*; *Gas ve Dubois/Fransa*; ve *Chapin ve Charpentier/Fransa*) yorumuyla örtüşmektedir.

(ii) *Ulusal ve uluslararası düzeyde bulunabilecek uzlaşma derecesi* - Yukarıda 8. Madde ile ilgili olarak atıfta bulunulan ve Taraf Devletlerin eşcinsel çiftlere yasal tanıma ve koruma sağlama konusunda pozitif bir yükümlülüğü olduğu sonucuna varan içtihat, Taraf Devletlerin iç mevzuatının ve uluslararası hukukun somut ve süregelen evrimi ile uyumluydu. Otuz Taraf Devletin çoğunluğu bu yönde yasalar çıkardığı için, Taraf Devletler arasında eşcinsel çiftlerin (evlilik kurumu veya diğer ortaklık biçimleri yoluyla) yasal olarak tanınması yönünde devam eden açık bir eğilimden söz etmek mümkündür.

Bu eğilim, Avrupa Konseyi'nin çeşitli organları da dahil olmak üzere, üye Devletlerde eşcinsel çiftler için yasal tanıma ve koruma sağlanması gerektiğini vurgulayan bir dizi uluslararası organın yakınlaşan tutumlarıyla pekiştirilmiştir. Amerikalılar Arası İnsan Hakları Mahkemesi, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Taraf Devletlerin, farklı cinsiyetten çiftlerin oluşturduğu ailelere kıyasla ayrımcılık yapılmaksızın, aynı cinsiyetten çiftlerin oluşturduğu ailelerin haklarının korunmasını garanti altına almak için iç hukuklarında mevcut olan tüm yasal kurumlara erişim sağlamaları gerektiğine karar vermişti.

(iii) *Sonuç* - Avrupa Konseyi üye devletlerinde süregelen açık bir eğilimle pekiştirilen içtihadını göz önünde bulunduran Mahkeme, 8. Madde kapsamındaki pozitif yükümlülükleri uyarınca, üye devletlerin eşcinsel çiftlerin ilişkilerinin yeterli düzeyde tanınmasına ve korunmasına olanak tanıyan bir yasal çerçeve sağlamaları gerektiğini teyit etmiştir.

Madde 8'in bu şekilde yorumlanması, eşcinsellerin özel ve aile hayatlarının etkili bir şekilde korunmasını sağlama kaygısı tarafından yönlendirilmiştir. Ayrıca, çoğulculuk, hoşgörü ve geniş fikirlilik gibi Sözleşme tarafından teşvik edilen "demokratik toplum" değerleriyle de uyumluydu.

Mevcut davada gündeme gelen meseleyle ilgili olarak, eşcinsel çiftlerin yasal olarak tanınması ve korunmasına izin verilmesi, bu tür bir tanıma ve korumanın bu tür çiftlere meşruiyet kazandırması ve cinsel yönelimlerine bakılmaksızın topluma dahil edilmelerini teşvik etmesi nedeniyle, bu ideallere ve değerlere inkar edilemez bir şekilde hizmet etmektedir. Sözleşme anlamında demokratik bir toplum, cinsel yönelime dayalı her türlü damgalamayı reddeder. Bu toplum, bireylerin eşit haysiyeti üzerine inşa edilmiştir ve bir tehdit olarak değil, bir zenginlik kaynağı olarak algıladığı çeşitlilikten beslenmektedir.

Birçok makam ve kuruluş, eşcinsel çiftlerin tanınması ve korunmasını, eşcinsel bireylere yönelik önyargı ve ayrımcılıkla mücadele için bir araç olarak görmüştür.

(b) *Ulusal makamların takdir marjının kapsamı* - Aynı cinsiyetten kişilerin kişisel ve sosyal kimliklerinin özellikle önemli yönlerinin söz konusu olduğu ve buna ek olarak Avrupa Konseyi üye devletlerinde süregelen açık bir eğilimin gözlemlendiği göz önüne alındığında, Taraf Devletlerin takdir marjı, aynı cinsiyetten çiftlere yasal tanınma ve korunma imkanı sağlama konusunda önemli ölçüde azalmıştır.

Bununla birlikte, bu tür bir tanımanın şekli ve bu tür bir korumanın içeriği konusunda benzer bir fikir birliği bulunamamıştır. Bu nedenle Taraf Devletler, eşcinsel çiftlere sunulacak yasal rejimin tam niteliğini belirleme konusunda daha geniş bir takdir yetkisine sahipti ve bu rejimin mutlaka evlilik şeklinde olması gerekmiyordu. Gerçekten de Devletler, 8. Maddede yer alan pozitif yükümlülüklerini yerine getirirken kullanacakları "araçları seçme" hakkına sahipti. Bu bağlamda kendilerine tanınan takdir yetkisi, hem tanımanın şekli hem de korumanın içeriği ile ilgilidir.

Ancak, sağlanan korumanın yeterli olması önemliydi. Bu bağlamda, Mahkeme, özellikle maddi (nafaka, vergilendirme veya miras) veya manevi (karşılıklı yardımlaşma açısından haklar ve görevler) olmak üzere, bir çift olarak yaşamın ayrılmaz bir parçası olan ve aynı cinsiyetten çiftlere açık bir yasal çerçevede düzenlenmesinden fayda sağlayacak çeşitli hususlara atıfta bulunmuştur.

(c) *Davalı Devletin pozitif yükümlülüğünü yerine getirip getirmediği* -

Başvuranların yasal tanıma için ulusal makamlara başvurdıkları tarihte, Rus hukuku bu imkanı sağlamamaktaydı ve mevcut başvuruların yapılmasından bu yana herhangi bir değişiklik olmamıştır. Önemli sayıda Taraf Devlet'teki durumun aksine, davalı Devlet, iç hukukunu bu yönde değiştirme niyetinde olduğunu Mahkeme'ye bildirmemiştir.

(i) Başvuranların *bireysel çıkarları* - İlişkilerinin resmi olarak tanınması, başvuranlar için içsel bir değere sahiptir. Böyle bir tanınma, hem kişisel hem de sosyal kimliklerinin gelişiminin bir parçasını oluşturmuştur.

Evliliğe resmi olarak tanınan bir alternatif teşkil eden birliktelikler, dar veya geniş kapsamlı yasal etkilerinden bağımsız olarak eşcinsel çiftler için içsel bir değere sahipti. Buna göre, eşcinsel çiftlerin resmi olarak tanınması, onlara dış dünya *karşısında* bir varlık ve meşruiyet kazandırmıştır.

Resmi tanınma ihtiyacının ötesinde, aynı cinsiyetten çiftler de farklı cinsiyetten çiftler gibi korunmaya yönelik "temel ihtiyaçlara" sahipti. Gerçekten de, bir çiftin tanınması ve korunması ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıydı. Aynı cinsiyetten çiftler, ilişkilerinin resmi olarak tanınmasına ve korunmasına duydukları ihtiyaç bakımından farklı cinsiyetten çiftlerle benzer bir durumdaydı.

Mevcut davada, resmi tanınmanın yokluğunda, eşcinsel çiftler Rus hukuku kapsamında *fiili* birlikteliklerden başka bir şey değildi. Partnerler, resmi olarak tanınan bir çift olarak değil, olağan hukuk kapsamında sözleşmeler yapan özel bireyler olarak, mülkiyet, nafaka ve mirasla ilgili olanlar gibi bir çift olarak yaşamın temel yönlerini düzenleyemiyorlardı. Adli veya idari makamlarla olan ilişkilerinde de ilişkilerinin varlığına güvenemiyorlardı. Gerçekten de, aynı cinsiyetten partnerlerin bir çift olarak temel ihtiyaçlarının korunması için yerel mahkemelere başvurmaları gerektiği gerçeği, özel ve aile yaşamlarına saygı gösterilmesinin önünde başlı başına bir engel teşkil ediyordu. Hal böyleyken, başvuranlara uygulandığı şekliyle Rus yasal çerçevesinin, istikrarlı ve bağlı bir ilişki içinde olan eşcinsel çiftlerin tanınma ve korunma gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığı söylenemez.

(ii) *Davalı Devlet tarafından öne sürülen kamu yararı gerekçeleri -*

- *Geleneksel ailenin korunması* - Mahkeme, *geleneksel* anlamda ailenin korunmasının, ilke olarak, cinsel yönelime dayalı bir muamele farklılığını haklı gösterebilecek ağır ve meşru bir neden olduğuna zaten karar vermişti. Bununla birlikte, bu amaç oldukça soyut kalmıştır ve bunu uygulamak için çok çeşitli somut tedbirler kullanılabilir. Dahası, aile kavramı, Sözleşme'nin kabul edilmesinden bu yana geçirdiği değişikliklerin de gösterdiği gibi, zorunlu olarak evrimleşmiştir.

Aynı cinsiyetten çiftlerle ilgili olarak, Mahkeme, 8. madde ile bağlantılı olarak 14. madde kapsamında, aynı cinsiyetten bir kişinin, partnerinin ölümü halinde kiracılık hakkından mahrum bırakılmasının, geleneksel aileyi koruma ihtiyacı ile gerekçelendirilemeyeceğine karar vermiştir (*Karner/Avusturya* ve *Kozak/Polonya*). Mahkeme, aynı cinsiyetten bir partnere ailevi gerekçelerle oturma izni verilmemesi konusunda da benzer bir sonuca varmıştır (*Taddeucci ve McCall/İtalya*). Aynı şekilde, Avusturya'da aynı cinsiyetten bir çiftin ikinci ebeveyn olarak evlat edinmesinin engellenmesinin, farklı cinsiyetten bir çiftte bu imkânı tanıırken, geleneksel ailenin korunması ile gerekçelendirilebileceğinin gösterilemediğine karar vermiştir (*X ve Diğerleri/Avusturya*).

Mevcut davada, istikrarlı ve bağlı bir ilişki içinde olan eşcinsel çiftlere yasal tanınma ve koruma sağlanmasının, geleneksel şekilde kurulmuş ailelere zarar *verebileceğini* veya geleceklerini ya da bütünlüklerini tehlikeye atabileceğini düşünmek için hiçbir dayanak bulunmamaktadır (*Bayev ve Diğerleri / Rusya*). Gerçekten de, aynı cinsiyetten çiftlerin tanınması, farklı cinsiyetten çiftlerin evlenmesini veya kendi anlayışlarına uygun bir aile kurmasını hiçbir şekilde engellememiştir. Daha geniş anlamda, aynı cinsiyetten çiftlerin haklarının güvence altına alınması, kendi başına, diğer kişilere veya diğer çiftlere sağlanan hakların zayıflatılmasını gerektirmemiştir. Hükümet bunun aksini kanıtlayamamıştır.

Buna göre, geleneksel ailenin korunması, mevcut davada eşcinsel çiftler için herhangi bir yasal tanıma ve korumanın olmamasını haklı gösteremez.

- *Rus nüfusunun çoğunluğunun duyguları* - Mahkeme, cinsel azınlıkların ifade, toplanma veya örgütlenme özgürlüğüne ilişkin davalar bağlamında, Hükümet'in Rusların çoğunluğunun eşcinselliği onaylamadığı yönündeki argümanını zaten reddetmişti (*Bayev ve Diğerleri / Rusya*). Bir azınlık grubunun Sözleşme'deki haklarını kullanmasının, çoğunluk tarafından kabul edilmesi şartına bağlanması, Sözleşme'nin temelinde yatan değerlerle bağdaşmayacaktır. Böyle bir durumda, bir azınlık grubunun hakları, Sözleşme'nin gerektirdiği şekilde pratik ve etkili olmaktan ziyade yalnızca teorik hale gelecektir.

Bu hususlar mevcut davayla tamamen ilgilidir; yani Rusya'daki heteroseksüel çoğunluğun iddia edilen olumsuz, hatta düşmanca tutumu, başvuranların kendi ilişkilerinin yasalarca yeterince tanınması ve korunması yönündeki menfaatlerine karşı konulamaz.

- *Küçüklerin eşcinselliğin teşvik edilmesinden korunması - Bayev ve Diğerleri / Rusya* davasında, küçükler arasında eşcinselliğin veya geleneksel olmayan cinsel ilişkilerin teşvik edilmesine yönelik yasal yasak hakkında karar veren Mahkeme, "söz konusu yasal hükümlerin, heteroseksüel çoğunluğun eşcinsel azınlığa karşı önyargılı bir tutumunu somutlaştırdığına" hükmetmiştir. Mahkeme, "yetkililerin bu tür yasaları kabul ederek damgalama ve önyargıları güçlendirdiği ve demokratik bir toplumun doğasında var olan eşitlik, çoğulculuk ve hoşgörü kavramlarıyla bağdaşmayan homofobiyi teşvik ettiği" sonucuna varmıştır. Mahkeme, mevcut davada bu sonuçtan ayrılmak için hiçbir neden görememiştir.

(d) *Sonuç* - Hükümet tarafından öne sürülen kamu yararı gerekçelerinin hiçbirisi, başvuranların kendi ilişkilerinin yasalar tarafından yeterince tanınması ve korunmasına ilişkin menfaatlere üstün gelmemiştir. Buna göre, davalı Devlet takdir marjını aşmış ve başvuranların özel ve aile hayatlarına saygı gösterilmesi hakkını güvence altına alma pozitif yükümlülüğünü yerine getirmemiştir.

Sonuç: ihlal (üç karşı on dört oy).

Madde 41: manevi zarar bakımından ihlal tespitinin yeterli olması.

(*Karner / Avusturya*, [40016/98](#), 24 Temmuz 2003; *Kozak / Polonya*, 13102/02, 2 Mart 2010, Hukuki [özet](#); *Schalk ve Kopf / Avusturya*, 30141/04, 24 Haziran 2010, [Hukuki özet](#); *Gas ve Dubois / Fransa*, 25951/07, 15 Mart 2012, [Hukuki özet](#); *X ve Diğerleri v. Avusturya [BD]*, 19010/07, 19 Şubat 2013, [Hukuki özet](#); *Vallianatos ve Diğerleri v. Yunanistan [BD]*, 29381/09 ve 32684/09, 7 Kasım 2013, [Hukuki özet](#); *Hämäläinen v. Finlandiya [BD]*, 37359/09, 16 Temmuz 2014, Hukuki [özet](#); *Oliari ve Diğerleri v. İtalya*, 18766/11 ve 36030/11, 21 Temmuz 2015, [Hukuki özet](#); *Pajić v. Hırvatistan*, 68453/13, 23 Şubat 2016, Hukuki [özet](#); *Chapin ve Charpentier v. Fransa*, [40183/07](#), 9 Haziran 2016; *Taddeucci ve McCall v. İtalya*, 51362/09, 30 Haziran 2016, [Hukuki özet](#); *Bayev ve Diğerleri v. Rusya*, 67667/09 vd, 20 Haziran 2017, [Hukuki özet](#); *Orlandi ve Diğerleri/İtalya*, 26431/12 ve diğerleri, 14 Aralık 2017, [Hukuki özet](#))

© Avrupa Konseyi/Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yazı İşleri Müdürlüğü tarafından yapılan bu özet Mahkeme'yi bağlamaz.

İngilizce veya Fransızca hukuki özetlere ulaşmak için [buraya](#) tıklayınız.
Diğer dillere resmi olmayan çeviriler için [buraya](#) tıklayın.